

LÁTSZÓLAG UGYANAZ
Az építészeti térformálás érzékenyebb aspektusai

TÉR – KAPCSOLATOK FORMÁN INNEN, KÉPEN TÚL

Palicz Kata

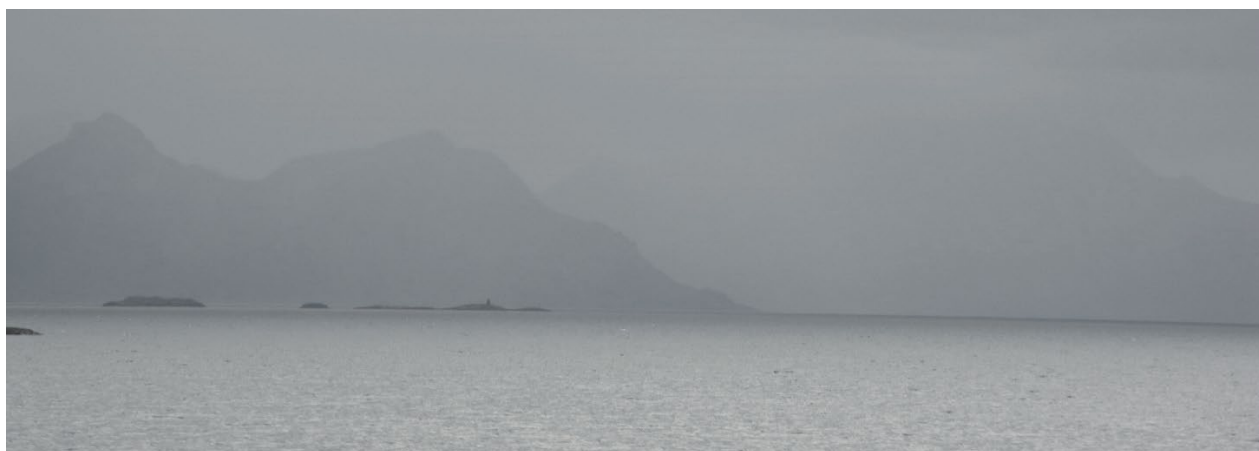
Témavezető: Fejérdy Péter DLA

BME Építőművészeti Doktori Iskola

Egyéni kutatás _ féléves beszámoló _ 2019.01.07.

BEVEZETŐ

részlet a flainværi visszaemlékezésből

Hajnali öt óra múlt, és azon gondolkozom, hogy vajon kikérjem-e a második kávémat még mielőtt a hallgatók megérkeznek.

Sikerült két és fél órát aludnom, azt is végig Mór karjainak szorításában. Először csak a szokásos szeretettel, finoman csimpszkodott belém, amit aztán őrült szorításba fordított, amiből képtelenség volt kiszabadulni. Megint érzem. Hihetetlen, hogy ő van erőfölényben. Befúrja magát szinte a kulcscsontom alá, úgy lihegi a fülemben, hogy ne hagyjam őt itt. Rohadt nagy gombóc kezd a torkomba nőni, szédülök, hányingerem van, mégis engedem, hogy szinte a bőröm alá préselje magát bízva abban, hogy erre a tíz napra valahogy visszabújik belém, hogy ő és én újra egy test legyünk, és ne kelljen őt itt hagynom „egyedül”.

Pedig megmondta Sami, hogy ezúttal vigyem magammal.

Kikérem a második kávémat. A repülőjáratunkat törölték a rosszidő miatt. A következővel indulunk. Le fogjuk késni a hajót.

Rohanunk. Próbálom megszámlálni, hogy minden hallgató itt van-e, de reménytelen. A fél társaság már elrohant, a többit igyekszem a lehető leggyorsabban a taxiba terelni. Sami és Pasi már a kikötőben várnak minket. Le fogjuk késni a hajót.

A hajón vagyunk. Találkozom Hannes Praks-szal. Ő az Észt Művészeti Akadémia Belsőépítészeti Tanszékének tanszékvezetője. Kérdezi, hogy hányadik workshopom ez Samival, mert ő még eddig csak egyszer épített vele. Úszó szaunát Észtországban. Amikor elkészült az épület, megpróbálták vízre tenni, de az megborult, és elsüllyedt. A hallgatók sírtak. Ő pedig elhatározta, hogy mindenképp kell még közös projekt Samival. „10 nap munkája veszett el egy pillanat alatt. Elmesélhetetlen élmény. Fergeteges volt.” Csak mosolygok. Tudom. Mindig az. Csak sosem lehet tudni, hogy miképp lesz az.

Elindult a hajó. Egyből csípős szél csapja meg az arcunk, és hirtelen nagyon hangos minden. Fleinværra expressz hajójáráttal lehet eljutni Bodøből. Nagyon gyorsan elhagyjuk a kikötőt, pillanatok alatt beszippant minket a tenger látványa. Bár azt hiszem nem a látvány, hanem a

tengeri szél ereje, ami, ha rosszfelé fordítjuk a fejünk, nem hagy lélegezni. A tenger egyszerre küldi a sejtekig hatoló friss, enyhén sós levegőt az orrunkba, miközben a süvítő szél ereje és a levegőben mikroszkopikus részecskévé porlasztott víz mennyisége pont olyan erővel zárja el az orrlukainkat, mintha egy óriás tenyere tapadt volna rájuk. Kapaszkodunk, támaszkodunk, minden erőnkkel azon vagyunk, hogy ne boruljunk fel. „Jó, hogy nem hoztam Mórt”, gondolom magamban, és a hajnali gombóc visszább húzódik a torkomban.

A víz egészen mély kék színű, vadul hullámozó, a sötétszürke felhők pedig beleérnek a tengerbe. Csak néhány kicsiny szigettel találkozik a szemünk a sziklás parton, ahol viharvert házak jelzik, hogy errefelé is laknak emberek. Ez persze csak nekünk, délieknek furcsa. Aki itt születik, az Északi-sarkkör fölött, nem gondol arra, hogy ez egy extrém világ.

Lassan megérkezünk a meredek sziklával szegélyezett szigetre, amihez nagy erővel csapódnak a tenger hullámai, és végre megnyugszom, hogy a lehető legjobb döntés volt otthon hagyni Mórt.

Mini Tokió, ami itt van ebben a kontextusban, és nekünk itt kell most építkeznünk. Megmaradt, korábban drágán, verejtekkel idehurcolt építőanyagokat kell felhasználnunk. Úgy érzem az igazi feladat nem az építés, hanem a takarítás. A jó szakács rendben hagyja maga mögött a konyhát. A jó építész pedig meg tudja állni, hogy ne építsen plusz egy „címlapképet”.

A TÉMA

Az építészeti gondolkodásnak leginkább azok a rétegei érdekelnek, amelyek nem a formából indulnak ki, és nem is a formaalkotás a lényegük.

Olyan építészekkel és épített terekkel szeretnék foglalkozni, akik számára és ahol a tér nem a formáról, sokkal inkább az érzékekről, az anyagról, a helyről és a tapasztalásról szól mind a tervezési-építési fázisban, mind pedig a megépülést követően.

Olyan építész munkáit tanulmányozom, akik a klasszikus tervezési módszert -sőt akár a hatályos építési előírásokat is- néhány ponton átírva, átértelmezve alkotnak, és akik maguk is hisznek a hely és az épület kapcsolatának fontosságában, és az ebből a kapcsolatból létrejövő atmoszféra létrejöttében.

Az foglalkoztat, hogy mi határozza meg a térrel kapcsolatos érzéseinket, gondolatainkat. Hogyan, milyen elemekkel hat az épített tér az emberre?

Az eddigi legfontosabb építészeti terveim vagy valamilyen szükségből vagy valamilyen érzés, gondolat átadásának az igényéből születtek. Építészként hiszem, hogy az épület egyik legfontosabb anyagtalan eleme az atmoszféra. Kutatóként az érdekel, hogy vajon lehet-e atmoszférát tudatosan tervezni? Van-e erre meghatározható eszközzel, tanítható (átadható) tervezési módszer?

A kérdésekre elsősorban empirikus úton, észlelő megfigyeléssel, építész szemszögből keresem a választ.

Főként olyan épületek, építmények vizsgálatát tervezem, amelyeknek funkciójukból adódóan világos, egyértelmű üzenetük van. Tehát az épület atmoszférájához egy erős gondolati elem

kapcsolható, ami lehet egy szakrális eszme vagy egy adott téma köré megrendezett kiállítás üzenete. A kiállítási terek, installációk, pavilonok, egyszerű épületek vizsgálatát léptékükből adódóan is célravezetőbbnek tartom, mint komplexebb középületek elemzését, amiket nehezebb megszabadítani egyéb rétegeiktől, amelyek nem kapcsolódnak szorosan a kérdésfeltevéshez.

Másik fontos kiválasztási szempont lehet az adott tér, épület alkotója. Olyan építészek munkáival szeretnék foglalkozni, akiknek a filozófiájában, tervezői attitűdjeiben központi elem az érzelem, az érzékekre való hatás, az atmoszféra teremtés.

SORVEZETŐK_HIPOTÉZISEK

1. Ahogyan az ember kölcsönhatásban van az őt körülvevő környezettel, úgy az épített tér is hatással van a használóira. Ezeket a hatásokat (a térrel való befolyásolást) tudatosan (is) lehet tervezni az építészeti gondolkozás (munka) során.
2. Az építészeti térrel való befolyásolás nem más, mint atmoszféra teremtés.
3. Az atmoszféra pontos helyismeretből (földrajzi, kulturális) következik, ami jelenti mind a hely földrajzi ismeretét, mind pedig a használók kultúrájának ismeretét. Ha ez az ismeret fennáll, akkor a használókkal együtt jön létre a téri atmoszféra.
4. Az atmoszféra pontos anyagismeretből (a fizikai tényezők) következik, tehát, ha az adott környezetben megfelelő anyagokat pontos kompozícióban használunk, az épített tér magában hordozza a jó atmoszférát.
5. A tervezés-építés szimultán megvalósulása során -tehát amikor vagy közvetlenül az építés helyszínén zajlik a tervezés, vagy pedig lehetőség van az építés fázisában akár döntő változtatásokat véghez vinni- nagyobb esély van a jó atmoszféra megteremtésére.
6. Amennyiben lehetséges - akár csak részben - meghatározni olyan fizikai komponenseket vagy tervezési eszközöket, módszereket, amelyekkel tudatosan tervezhető egy épület atmoszférája, akkor azt az építész szakmával meg lehet osztani, az oktatásba lehet integrálni.

A TERVEZETT KUTATÁS CÉLJA, VÁRT EREDMÉNYE:

A mai általános gyakorlattól eltérő tervezői módszerek összevetése, a kutatás során feltárt új ismeretek strukturálása, rendszerező anyag publikálása, amely végül alkalmas lehet új tervezési módszerek kialakítására, és annak az oktatásban való megjelenésére, felhasználására is.

Fontosnak tartom a szakmai határok feloldásának segítését, a különböző területek szakembereivel való közös nyelv, érdemi kommunikáció és együttműködés lehetőségének megteremtését.

A KUTATÁS MÓDSZERE

Az elméleti kutatás alapja a témához szorosan kapcsolódó építészeti szemszögből született irodalom, illetve építészeti kiállítások, biennálék teoretikus anyagainak a folyamatos feldolgozása. Ezzel párhuzamosan empirikus módszerekkel, észlelő megfigyelések által szeretném vizsgálni és dokumentálni a kiválasztott installációkat, téri helyzeteket, épületeket. Ezeket a feltárástokat tanulmányutak keretében végezném el, lehetőség szerint az alkotók bevonásával.

A 2018-19-es év őszi félévében több olyan építész alkotót is megkerestem, akik munkáikkal, munkamódszerükkel szorosan kapcsolódnak a hipotéziseimben megfogalmazott állításokhoz. Ezeket a (dokumentált) beszélgetéseket, újra átgondolva, illetve az általam felkeresett épületeket, helyszíneket elemezve, a saját, szubjektív benyomásaimat összegyűjtve próbálok az év végére egy a sorvezető/hipotézisek mentén rendszerezett, mátrixba rendezett anyagot létrehozni, amelyből valamiféle minta leolvasásának a lehetőségét remélem. Ezek az anyagok olyan munkákat is tartalmaznak, amikhez alkotóként, vagy hallgatói munka esetén oktatóként is kapcsolódom, ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy lehetséges-e saját munkát „külső” szemmel megközelíteni.

A kutatott anyagot önreflexió, olvasókönyv-szerűen kezdtem el feldolgozni úgy, hogy a felállított terminológiához intuitíven rendeztem, válogattam a példákat. Egyfajta asszociációs gondolatrendszert próbáltam felállítani, ahol egy épület/példa több fogalom mentén is említésre kerülhetne. (Egyelőre még inkább gondolatfelhő, mind-már a későbbi rendszerezés kialakításához.)

MUNKATERV

- 2018. ősz/2019. tavasz: Anyaggyűjtés, irodalom feldolgozása, az eddigi munka rendszerezése, publikáció előkészítése
Atmoszféra fogalmának feldolgozása Peter Zumthor és Juhani Pallasmaa évtizedes diskurzusának nyomán. A két „iskola¹” letapogatása, megértése interjúk és esettanulmányok segítségével.

augusztus-szeptember:

- Velencei Biennálé I.
- Ljubljana
- Koppenhága
- Trondheim
- Bodø

Koppenhága:

- Dán Építészeti Központ
- Jørn Utzon templom
- Luisiana múzeum

Trondheim:

- interjúk:
  - › Bjørn Otto
  - › August Schmidt
  - › Arnstein Gilberg
  - › Hans Skotte
  - › Gro Rødne
- esettanulmányok:
  - › Brattøra _ fjord menti útvonal _ RAKE
  - › Dikkehaugen ház
  - › Norvég Nemzeti Turistaútvonal
  - › Tautra Mariakloster

Bodø:

- Sami Rintala
- Kulturális Központ

október-november:

- Velencei Biennálé II. (esettanulmány: Halál Velencében _ Táncpavilon , Rebiennálé csoport)
- Helsinki (Jenni Reuters, Pekka Heikkinnen)

november-január:

- Anyaggyűjtés feldolgozása
- „1:1 léptékű építés mint oktatási módszer” publikációjának előkészítése

- 2019. tavasz/ősz: Interjúk, esettanulmányok, publikáció. Saját kísérleti pavilon tervezése, építés

---

¹ Zumthor azt vallja, hogy esztétikai kategória, ami tervezhető, ami benne van az épületben, Pallasmaa ezzel szemben azt állítja, hogy csak az emberi tapasztalás által jön létre. Tehát nincs ott az épületben, hanem mi hozzuk létre a tapasztalásunkkal.

1_KÖLCSÖNHATÁS

Ahogy az ember kölcsönhatásban van az őt körülvevő környezettel, úgy az épített tér is hatással van a használóira. Ezeket a hatásokat (a térrel való befolyásolást) tudatosan (is) lehet tervezni az építészeti gondolkozás (munka) során.

2_BEFOLYÁSOLÁS

Az építészeti térrel való befolyásolás nem más, mint atmoszféra teremtés.

3_HELYISMERET

Az atmoszféra pontos helyismeretből (földrajzi, kulturális) következik, ami jelenti mind a hely földrajzi ismeretét, mind pedig a használók kultúrájának ismeretét. Ha ez az ismeret fennáll, akkor a használókkal együtt jön létre a téri atmoszféra.

4_ANYAGISMERET

Az atmoszféra pontos anyagismeretből (a fizikai tényezők) következik, tehát, ha az adott környezetben megfelelő anyagokat pontos kompozícióban használunk, az épített tér magában hordozza a jó atmoszférát.

5_SZIMULTÁN TERVEZÉS-ÉPÍTÉS

A tervezés-építés szimultán megvalósulása során -tehát amikor vagy közvetlenül az építés helyszínén zajlik a tervezés, vagy pedig lehetőség van az építés fázisában akár döntő változtatásokat véghez vinni- nagyobb esély van a jó atmoszféra megteremtésére.

6_MÓDSZER

Amennyiben lehetséges - akár csak részben - meghatározni olyan fizikai komponenseket vagy tervezési eszközöket, módszereket, amelyekkel tudatosan tervezhető egy épület atmoszférája, akkor azt az építész szakmával meg lehet osztani, az oktatásba lehet integrálni.

ÖNREFLEXIÓK _ OLVASÓKÖNYV

1_KÖLCSÖNHATÁS

Ahogy az ember kölcsönhatásban van az őt körülvevő környezettel, úgy az épített tér is hatással van a használóira. Ezeket a hatásokat (a térrel való befolyásolást) tudatosan (is) lehet tervezni az építészeti gondolkozás (munka) során.

PETER ZUMTHOR _ SERPENTINE PAVILION

Itt a kölcsönhatás legszorosabban nem a pavilon és az azt körülvevő kert között van, hanem egy önállóan működő zárt rendszer jött létre, és ezen a rendszeren belül fontos a létrehozott tér és az ember viszonya, egymásra való hatása.

PETER ZUMTHOR _ LOUISE BOURGEOIS _ STEILNESET EMLÉKMŰ _ VARDØ, NORVÉGIA

RINTALA & EGGERTSSON _ TÁNCPAVILON _ MESTRE

A Rintala – Eggertsson irodát ezúttal olyan pavilon építésére kérték fel, ami legfőképp a helyi, velencei, mestre-i lakosok által látogatott helyre kerül.

Sami Rintala-val a Forte Marghera-ra épült táncpavilonról 2018 szeptemberében beszélgettünk. A legérdekesebb része a beszélgetésnek az, hogy hogyan tud az építész 3000 km távolságból tervezni akkor, ha az egyik leglényegesebb tervezői szempont a környezettel való kapcsolat. Milyen tér képes a hiteles kapcsolat megteremtésére mind az épület és a környezet között, mind pedig az épület és a használók között úgy, hogy azok egy része helyi lakos, egy másik része pedig a világ bármely tájáról odatévedt – vagy éppen tudatosan „oda zárandokolt” – látogató. Képes-e erre egy kis költségvetésű, „átmeneti” pavilon?

A beszélgetésben eljutunk arra a pontra, amikor megfogalmazódik bennünk, hogy az is lehet, hogy a kortárs épületek, építmények közül a legnagyobb arányban éppen ezek a kisléptékű, pop-up szerű téri beavatkozások képviselnek valódi építészeti téri minőséget.

A forte marghera-i táncpavilon esetében nincs bennem kétség efelől. Az újonnan épített tér valóban szimbiózisban van a környezetével, ami úgy vonja be a tájat a saját terébe, hogy közben azt az érzést kelti, önállóan is működő tér. Számomra egyértelműen az idei biennálé legjobban sikerült műve, ami annyira nem kiállítási darab, hogy ha nem helyezték volna el mellette a biennálé leírását, soha meg nem fordult volna a fejemben az ideiglenesség, a kiállítási szerep. Ugyanakkor nem hétköznapi, nem szokványos, és nincs egyértelmű funkciója. Olyan tér, amiben

jó lenni építészként és laikusként egyaránt, amit több korosztály is tud használni, és ami a lehető legtermészetesebben alakul aszerint, hogy hányan és mire használják.

Mégsem marad a pavilon Mestrében. Erről 2018 novemberében Giulio Grilloval, a re-biennalé egyik vezetőjével beszélgettem. Grillo 2008 óta foglalkozik a biennalé installációinak utóéletével mind teoretikus, kutatói szinten, mind pedig a gyakorlatban. Ma már egyszerre vesz részt a kiállítási pavilonok építésében, elbontásában és az anyagok további felhasználásában.

TYIN TEGNESTUE + RINTALA EGGERTSSON ARCHITECTS _ FLEINVÆR-I ALKOTÓI MENEDÉK

STUDIO ANNA HERINGER _ This is not a shirt. This is a playground

2_BEFOLYÁSOLÁS

Az építészeti térrel való befolyásolás nem más, mint atmoszféra teremtés.

K2S ARCHITECTS _ KAMPPI CSEND KÁPOLNA² _ HELSINKI _ 2012

#imahely #templom #vallás #meditáció #városi menedék

A Kamppi kápolna³ Helsinki belvárosában a Kamppi bevásárlóközpont előtti forgalmas Narinkka tér déli csücskében található. Az épület kezdeményezője Helsinki városa⁴, a felekezet nélküli „templom” egyik fő üzenete a nyitottság és befogadás mindenki felé. Az eredeti szándék egy olyan hely megteremtése, ahová bárki betérhet vallási hovatartozásától függetlenül, ahol lehetőség van urbánus közegben is az elmélyülésre.

Az épület – ahogyan az már az a tervpályázati⁵ kiírásban is megjelent- a hektikus életből való kiszakadás lehetőségét kínálja, ami számomra elég furcsa felvetés úgy, hogy ehhez egyáltalán nem kell a nyüzsgő várost elhagynunk, ehelyett néhány lépéssel és két ajtó kinyitásával majd bezárásával már meg is érkezünk a csend szent helyére. Instant zarándoklat veríték nélkül. Nagyjából ilyesmik jutottak eszembe, amikor 2016-ban Mikko Summanen⁶ Trondheimben mesélt

---

² helyszín: Helsinki, Finnország

tervező: Kimmo Lintula, Niko Sirola és Mikko Summanen, K2S Architects

terület: 352 m²

építés ideje:2012

³ Az épület a 2012-es World Design Capital Helsinki program egyik fő attrakciója lett.

⁴ Az építető a helsinki egyházközség.

⁵ A 2000-ben kiírt pályázat nyertes művét végül anyagi okok miatt nem sikerült megvalósítani.

⁶ A helsinki K2S iroda egyik alapító építésze.

erről a tervről. Aztán az alaprajzok meg a képek a térről a bevásárlóközponttal a háttérben egyre csak erősítették bennem, hogy ez megint egy újabb formalista, felszínes cucc, ami tuti felkerült az ArchDailyre, kitöltött néhány lapot a csilli-villi építész magazinokban, és nincs benne semmi tartalom. Túl erősnek, hivalkodónak éreztem a gigantikus tojás dizájnt, egyszerűen nem tudtam a formát összeegyeztetni a „csend” -del. Hogyan lehet valami a Csend kápolnája, ami már a képről is leordít?

Most pedig – két hónappal azután, hogy élőben, 1:1-ben is megnéztem - itt ülök, pont ugyanaz a kép van előttem, és fél órája nem írok semmit, csak nézem a képet, az óriási méhkaptárt. Hiába kétdimenziós a fénykép, ahogyan nézem a homlokzat aranyban csillogó felületét⁷, egyetlen mozdulattal végig tudom simogatni az emlékeimben. Bár a valóságban, ott a helyszínen csak egy egész kicsi részletet tapintottam meg mind kívülről, mind belülről, az emlékezetemben össze tud menni az épület, és elfér az egész a kezemben. Nagyon fura érzés, mert csak egy pillanatra, épp csak annyira, hogy végig tudjam simítani a tömegét kívülről, aztán hirtelen visszamagasodik az eredeti léptékké, ami egészen óriásinak tűnik, hiszen a homlokzat alulról felfelé szétterebélyesedik, ezáltal a fal tövében icipicinek érzi magát az ember. Furcsa, mert a szomszédos bevásárlóközpont jóval nagyobb léptékű épület, mégsem éreztem magam mellette ennyire kicsinek.

Az épület valójában két tömegből áll: a bejárat, a kiszolgáló helyiségek és a közösségi terem egy horizontálisan elnyúló beton-üveg doboz, amire ráül a kápolna letisztult, de mégis monumentálisnak ható tömege. A megérkezés tere a külvilággal való kapcsolódást teremti meg mind anyagában, mind formailag. Egyszerre híd és elválasztó membrán profán és szakrális között. Az óriás „edény” szerkezete és burkolata fa, ami magában hordozza az egyszerűséget és a hitelességet. Könnyű belátni, hogy anyagában és alakjában megvalósult az eredeti szándék: egy lágyabb, szelídebb épület megjelenése a meglévő beton és üvegrengetegben. Ugyanakkor az, hogy a vásári forgatagban felbukkanó egyszerre puritán és markáns tömeg belseje ideális az elvonulásra, a csendes magány megélésére, számomra egyáltalán nem volt egyértelmű. A helyszíni látogatás azonban minden előítéletem ellenére egy pillanat alatt átbillentette bennem az épülettel kapcsolatos érzéseimet. Ahogyan az ember belép, valóban feltűnik a csend, a külvilág teljes kizárása. Mégsem nyomasztó. Egészen hihetetlen, hogy mennyire sikerült eltalálni a belső tér arányait. Nem nyomasztóan kicsi, mégis úgy hajlik az ember körül a faburkolatú fal, hogy bár azt a padokon ülve nem lehet kézzel megérinteni, mégis képzeletben egyből végigsimítottam. Teljesen megszűnik a fal túloldalán lévő nyüzsgés, miközben a külső térrel egyértelműen kapcsolatot biztosít a felső perem bevilágítása. Az, ami a képeken keresztül számomra klausztofóbiát sugallt, a valóságban jól működő, arányos, harmonikus tér.

Bár a Csend kápolnája már az első időkben a helsinki egyházközségek és a szociális szolgálatok közös, úttörő projektje, valamint a városépítészeti szándék is kezdetektől fogva a forgalmas belvárosi hangulat ellensúlyozása volt, az épület a 2012-es World Design Capital Helsinki program egyik fő attrakciója lett, ez pedig óriási média szerepléssel járt – már a megépülése előtt is-, ami pedig azt eredményezte, hogy a 2012 június elsején megnyílt épületet már az első hónapban több, mint 40 000 ember látogatta, júliusban pedig már 57 000. Ez majdnem napi

---

⁷ A rétegelt-ragasztott fa tartószerkezetet a külső homlokzaton speciális nanowax-szal kezelt hajlított lucfenyő lécek borítják, belülről pedig hagyományosan olajozott éger pallók.

kétezer embert jelent, de ha a 2012 júniustól 2013 áprilisig tartó időszakot⁸ vesszük, akkor is naponta több mint ezer látogatója volt a „pavilonnak”. Pavilonnak nevezem ebben a kontextusban, mert egyértelmű, hogy egy ekkora sűrűséggel látogatott kicsi tér nem működhet valódi kápolnaként az adott időszakban. Akkor, amikor Helsinki a világ dizájn fővárosaként működik, a Csend kápolnája kiállítási épületté lényegül át, ami egyrészt üzeni szerkezetével és anyagával a fenntarthatóság fontosságát, másrészt programjával és téri megoldásaival társadalmi állásfoglalást tesz. Az pedig, hogy egyetlen kisebb léptékű épület képes-e egyszerre szolgálni a magány lehetőségét egy nagyvárosban és találkozási helyet is biztosítani kisebb közösségeknek, már a téri kísérletezés kategóriája.

ARKITEKTURFABRIKKEN _ PALICZ KATA _ VIKING MÚZEUM _ OSLO _ 2015 _ TERVPÁLYÁZAT

3_HELYISMERET

Az atmoszféra pontos helyismeretből (földrajzi, kulturális) következik, ami jelenti mind a hely földrajzi ismeretét, mind pedig a használók kultúrájának ismeretét. Ha ez az ismeret fennáll, akkor a használókkal együtt jön létre a téri atmoszféra.

CARL-VIGGO HØLMERBAKK _ SOHLBERG KILÁTÓPONT (SOHLBERGPLASSEN)

A kilátópont téri kialakításában egyszerre jelenik meg a helyismeret és a kultúra ismerete. A lábakra állított „platform” szalagként fonja körbe a fenyők törzseit, a rácsokkal borított áttörések pedig fényt enged át magukon, hogy a kilátó alatt valóban ne tűnjön el a vegetáció.

Bár a kilátónak van egy kitüntetett iránya, a szalagok öblösödései segítenek abban, hogy a látogatók ne csak a hegycsúcsokban, de az erdőben „elmerengjenek”.

PIR II _ FJORD MENTI SÉTÁNY _ BRATTØRA, TRONDHEIM

---

⁸ 2012 júniusa és 2013 áprilisa között 300 000 látogatója volt az épületnek.

JÉGKÖZPONT (CONDITIONS ICEFJORD CENTRE) _ ILULISSAT _ GREENLAND _ DORTE MANDRUP A/S

Elképesztően profi, ahogyan képesek azokat a földrajzi-klimatikus körülményeket megjeleníteni a kiállítással, amibe az épület épült. A fényviszonyok drámai változását nemcsak színekkel és magával a fényvel érzékeltetik, hanem hangok segítenek az adott állapot megértésében. A hosszan elnyúló sötétség után megjelenő nap fénye derűt és jókedvet hoz, ami aztán észrevétlenül fordul át az agy legmélyét szűrő elviselhetetlen fájdalommal, amikor hetekig lehetetlen az émelyítő világosságban pihenni. Amikor a sötétség ismét megjelenik, az ember megnyugszik, és végre becsukja a szemét.

MARINA TABASSUM ARCHITECTS _ Wisdom of the Land

Maria Tabassum olyan bengáli közösségnek tervez 2000 dollár értékű (fél millió forint) otthonokat, akiknek a havi keresete kevesebb, mint 100 dollár (28 e Ft). A biennálé mottójaként kikiáltott „szabad tér” (FREESPACE) fogalmát ezeknek a bengáli közösségeknek az udvaraira asszociálja.

Ő ugyanis a saját projektjéhez egyfajta dokumentációt készített az itt élő emberek mindennapjairól, az életük rendszeréről, a mindennapi élet fenntartásához kidolgozott technikáikról és a saját, ösztönös térképzési szokásaikról. Azt vallja, hogy az érzékeny, türelmes, ugyanakkor éles megfigyelés módszere teszi képessé az építészt a minimális, de mégis gondolatokkal teli beavatkozásra.

A velencei kiállításával ezt a módszert próbálja illusztrálni. Egy sarkot rendezett be a bengáli mindennapi élet eszközeivel, és arra invitálja a látogatókat, hogy használják a kiállítási teret közösségi térként, üljenek le, és miközben beszélgetnek, megfigyelhetik (de legalábbis elképzelve) a bengáliak mindennapi életét.

Azt gondolom, hogy bár a bengáli atmoszféra importálása az Arsenalba lehetetlen, az installáció azzal, hogy a kiállítási anyagból közösségi teret alakított ki, sokkal közelebb hozta a látogatóhoz mind a társadalmi üzenetet, mind pedig az udvar, mint szabad tér értelmezését. Sikerült olyan erős téri megnyilvánulást tenni a biennálé „vásári forgatagában”, amit hosszú időre magammal hoztam. A fények, az anyagok, a színek, a homok pad keménységének emléke megtartja bennem az alkotók mondanivalóját, ugyanakkor inspiratív, a későbbiekben „felhasználható” térként is él bennem.

[_bevezetés \(tautra leírás\)](#)

A ciszterci monostor épületegyüttese elképesztő érzékenységgel képes mind a helyszínre, mind pedig a használó közösség szokásaira reagálni. Ez a példa számomra azért is különleges, mert itt a hely és a használó közösség hagyománya nem függ össze szorosan⁹, a kialakított hely mégis szimbiózisban van mindkettővel.

4_ANYAGISMERET

Az atmoszféra pontos anyagismeretből (a fizikai tényezők) következik, tehát, ha az adott környezetben megfelelő anyagokat pontos kompozícióban használunk, az épített tér magában hordozza a jó atmoszférát.

PETER ZUMTHOR _ VELENCEI BIENNÁLÉ KIÁLLÍTÁSI ANYAG _ MAKETTEK

[Atacama sivatag_ hotel](#)

[Oroszország_művészeti galéria](#)

[Németország_Bruder Klaus kápolna](#)

[Braunwald, Svájc_hegyi hotel](#)

HALLGATÓI WORKSHOP _ VALSØYA, NORVÉGIA

Jon Godal¹⁰ egy ősi norvég építési technikát szeretne tanulmányozni. Az építési technika lényege, hogy farönköket feldarabolnak 50 cm hosszúságú blokkokká, és azok sorolásával jön létre a fal.

„Megeszik a bogarak? Arra pont nem gondoltam...de csomó másra igen ; pl. hogy a hővezetési különbségek miatt miért jó a fát az agyaggal keverni?...vagy hogy szintén a hővezetés miatt mekkora hülyeség a fát száliránnyal párhuzamosan beépíteni (ha jól emlékszem így épp feleannyira szigetel a fa, mint szálirányra merőlegesen)...és a leginkább felfoghatatlan pillanat az volt, amikor láttam a 4m hosszú, teljesen egyenes farönköket megérkezni, és mi azt elkezdtük 50 cm-és darabokra fűrészelni (merthogy azon túl, hogy veszett nagy munka volt minden rönköt a kérgétől megtisztítani - mondjuk olyan szuper illata volt, hogy remélem, sosem fogom elfelejteni -, aztán meg kézzel "apró" darabokra fűrészelni, nyilvánvaló volt, hogy energetikai szempontból mennyivel jobb lenne egyben beépíteni a rönköket. Ráadásul a házikó pont 4m x 4 m. " Hát bolondok érzące norvégok?"

A cél azonban az volt, hogy megtanuljuk ezt az építési technikát ("Jó, de mégis minek? Mi ennek

⁹ Az alapító nővérek az Egyesült Államokból települtek Norvégiába.

¹⁰ Elmúlt 80 éves, Norvégiában a tradicionális faépítés (mind ház, mind pedig hajó) legelismertebb szaktekintélye.

az értelme? ... Talán nem véletlenül halt ki ez a technika...Egyáltalán látott már valaha valaki ilyen házat?" ...ilyesmik jártak a fejemben napokig), és hogy legyen egy ilyen technikával épült épület, amit Jan Godall (a 80 éves elismert professzor) tanulmányozni tud majd. Ugyanis az a feltevése, hogy ez az épület kiválóan lélegzik. Azt mondja, hogy az agyag elvonja a fából a nedvességet, és átadja a külső környezet számára, így ez a technika kiválóan alkalmas a belső környezet szárazon tartására (valahogy nekem pont ellentétes gondolataim támadtak az építkezés közben, de talán nem véletlenül nem épületfizikai PhD-t csinállok).

Szóval azt mondta Jan Godal, hogy az ilyen ház nagyon jó volt állatok szállásolására, ahol éjszaka megnőtt a belső páratartalom, amit felvett a fa, azt magábaszívta az agyag, az agyag pedig leadta a külső környezetnek. Mindeközben pedig felszabadul az energia, ami fűti a házat.”¹¹

5_SZIMULTÁN TERVEZÉS-ÉPÍTÉS

A tervezés-építés szimultán megvalósulása során -tehát amikor vagy közvetlenül az építés helyszínén zajlik a tervezés, vagy pedig lehetőség van az építés fázisában akár döntő változtatásokat véghez vinni- nagyobb esély van a jó atmoszféra megteremtésére.

[_bevezetés \(fleinvær-i leírás\)](#)

TYIN TEGNESTUE + RINTALA EGGERTSSON ARCHITECTS _ FLEINVÆR-I ALKOTÓI MENEDÉK

[_bevezetés \(dikehaugen-i leírás\)](#)

AUGUST SCHMIDT _ CSALÁDI HÁZ _TRONDHEIM, VÅDAN, DIKEHAUGEN

August Schmidt-tel 2018 szeptemberében készítettem interjút, amiben az 1:1 építésről, mint tervezési-oktatási módszerről, a téri kísérletekről, a hagyományostól eltérő építészeti viselkedésről, a hajón induló építészirodájáról, és a dikehaugeni házáról beszélgettünk.

August Schmidt 2013-ban vásárolt Trondheim Bymarka nevű városrészének¹² határán, erdei környezetben telket azzal a céllal, hogy kísérleti projektként megbízó nélkül tervezen és építsen fel egy szabadonálló családi házat. Azon túl, hogy kielégítse építész-építési vágyait, tettére társadalmi akcióként is tekint, hiszen a házával arra akarja felhívni a figyelmet, hogy miközben az újonnan épülő családi házak sok szempontból nem fenntarthatók, pazarlók, építészetiileg teljesen igénytelenek, legtöbbször építészek bevonása nélkül épülnek. Dikehaugeni munkájával azt szerette

---

¹¹ részlet a 2016-os valöya-i workshop kutatási naplójából („beszélgetés” e-mailben Fejérdy Péterrel

¹² Kirándulók, turisták, pihenni, kikapcsolódni vágyók kedvelt célpontja.

volna bebizonyítani, hogy egy átlagos családi ház építési költségéből megvalósulhat igényes, minőségi, fenntartható épület.

Schmidt számára a legfontosabb szempont a telek adottságainak megtartása, az ahhoz való legnagyobb mértékű igazodás volt. Éppen ezért, valamint a fenntarthatóság szempontjait is szem előtt tartva felhasználta a már a telken lévő kisebb házat is, ehhez csatlakozott délről a fő épület, ettől pedig délnyugatra, a megérkezés helyén egy újabb kisebb tömeg, ami a szaunának és külső kamrahelyiségnek ad helyet.

Az építész így három épülettömeeggel és a köztük kialakított téri kapcsolattal lakja be az erdei telket úgy, hogy elmondása szerint földmunkát alig végeztek.

Három hónap tervezés után kezdte meg az építkezést, papíron csak az engedélyezéshez szükséges szintű terv született meg, minden más a helyszínen alakult ki. Schmidt azt mondja, ahhoz, hogy az ember maximálisan kihasználja a terep nyújtotta adottságokat, és a legigényesebben alakítsa ahhoz a saját beavatkozásait, előben ott kell lenni, és az építés folyamata közben lehet meghozni a legoptimálisabb döntéseket. Abban hisz, hogy az építész úgy tudja csak teljes felelősséggel kontrollálni az épületet, ha személyesen is részt vesz az építésben.

Az épület néhol mind téri megoldásaiban, mind pedig anyagválasztásban szembe megy a hatályos előírásokkal. Ez része az építészeti akciónak, egyfajta véleménynyilvánítás a jelenlegi szabályozásról.

Sem a hitelt biztosító bank, sem pedig az építész nem gondolta, hogy az elkészült épület olyan gyorsan gazdára talál, ahogyan az másfél évvel a projekt kezdése után, 2015-ben megtörtént.

SVERRE FEHN _ ÉSZAKI PAVILON _ VELENCE, OLASZORSZÁG

A legfontosabb tervezői szándék az volt, hogy olyan teret hozzanak létre, ami képes az északi országok atmoszféráját megteremteni - és a kiállításokat olyan környezetben megmutatni, mint amilyenben azok születtek-, ennek pedig a legfontosabb eleme az árnyék nélküli, ugyanakkor természetesen megvilágított tér.

6_MÓDSZER

Amennyiben lehetséges - akár csak részben - meghatározni olyan fizikai komponenseket vagy tervezési eszközöket, módszereket, amelyekkel tudatosan tervezhető egy épület atmoszférája, akkor azt az építész szakmával meg lehet osztani, az oktatásba lehet integrálni.

JENSEN & SKODVIN _ LIASANDEN PIHENŐ _ NORVÉGIA

